

VĚDOMOSTI, ZNALOSTI A SOCIÁLNÍ SÍTĚ VE FUNGOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

KNOWLEDGE, SPECIFIC KNOWLEDGE AND SOCIAL NETWORKS IN THE FARMS

Michal Lošťák

Anotace:

Článek vychází z propojení znalostí (chápaných jako odborné vědění) s lidským kapitálem a vědomostí (chápaných jako širší obecné a kontextuální vědění) s kulturním kapitálem. Ukazuje roli sociálních sítí a sociálního kapitálu v organizaci informací. Na základě analýzy 2 zemědělských podniků je demonstrována úloha vědění a kulturního kapitálu (oproti přeceňované úloze znalostí a lidského kapitálu). Závěr přibližuje sociální determinaci vědomostí a znalostí prostřednictvím sociálních sítí a sociálního kapitálu.

Klíčová slova:

sociální kapitál, kulturní kapitál, lidský kapitál, znalosti, vědomosti, sociální síť

Summary:

The paper is based on relating specific (expert) knowledge to human capital and general knowledge to cultural capital. The paper shows the role of social networks and social capital in organizing the information. Using the analysis of 2 farms the paper demonstrates the role of general knowledge and cultural capital (opposing to overestimated role of specific expert knowledge and human capital). The conclusion outlines the social determination of both types of knowledge through social networks and social capital

Key words:

Social capital, cultural capital, human capital, knowledge, social networks

ÚVOD

Společnost (včetně jejího venkovského segmentu) zažívá na přelomu 20. a 21. století změny, které někteří autoři dokonce připodobňují k přerodu od tradiční k moderní společnosti. Proto někdy používají i pojem post-moderní společnost (např. Bauman 1995), aby zdůraznili zásadní proměnu do nového typu společnosti, kdy modernitu střídá tzv. post-modernita. Přestože ne všichni autoři tento termín a s ním spojené úvahy o fundamentální tranzici společnosti přijímají a sdílejí (viz Ritzer 1997: 143), panuje víceméně shoda, že máme co do činění s hlubokou proměnou společnosti, v níž žijeme (diskutovanou otázkou je právě stupeň zásadnosti oněch změn). Nicméně, jak uvádí V. Bělohradský (Bělohradský 2002), paradigma modernity, v jehož rámci vědci objevují neměnné zákony přírody, inženýři budují na základě vědeckého poznání skutečnosti „lepší a spravedlivější svět pro všechny“ a řád vítězí nad chaosem, se vyčerpalo. V dnešním světě (ať již jej nazveme postmoderním nebo ne) platí jiné zásady: řád a chaos jsou komplementární, pozorovatel svým pozorováním ustavuje pozorované, každá hodnota je historicky omezená a rozpory a nahodilost nelze odstranit. Tedy již ne přesné, jasné, stabilní, hmatatelné, tzv. objektivní elementy postavené na víře v sílu rozumu jsou považovány za rozhodující pro fungování celých systémů. Spíše naopak. To, na co se odkazuje jako na důležité faktory dalšího rozvoje, má často

nehmatatelnou či velice flexibilní a relativní, obtížně zachytitelnou a měřitelnou povahu, která není dána ničím objektivním a nadosobním, ale je námi konstruována v našich aktivitách.

V soudobém turbulentním světě již nejsou za faktory výroby považovány pouze práce, půda a kapitál, ale též technologie a organizace (Swedberg 2003: 58). Poslední dva elementy nás přivádějí k oněm obtížně uchopitelným, flexibilním, často relativním a nehmatatelným produktům sociální konstruovanosti – technologie ke znalostem a znalostní ekonomice (protože technologie jsou utvářeny na znalostech) a organizace k sociálním sítím, sociálním vztahům a k síťové ekonomice (protože organizace jsou utvářeny na určitých sociálních vztazích, které jsou institucionalizovány do své řádné podoby). Co však zatím není tak patrné, je propojení znalostí a sítí (vztahů). A právě k této problematice bude směřovat tento článek.

CÍLE A POUŽITÁ METODIKA

Kdyby v názvu tohoto článku nebyla slova „sociální sítě“, mohl by jeho cíl být následujícím: ukázat místo a úlohu znalostí v rozvoji venkova a ve venkovské ekonomice. Má-li se však jednat o vědecky zaměřený článek, je potřebné, aby přinášel nějaká nová či netriviální zjištění. To, že znalosti jsou důležité při jakýchkoliv aktivitách, není zřejmě nutné nějak detailně a neustále zdůvodňovat. Tato skutečnost je známa již nejméně od počátku novověku, nepočítáme-li již předchozí filosofickou tradici. Co se však stále více ukazuje, je, že vědomosti (v tomto textu chápané jako suma obecných dosažených výsledků celkového procesu poznání a socializace, kterými vládne jedinec a skupiny jedinců) a znalosti (dosažené specifické výsledky v procesu poznání s fragmentací v různých oblastech a vztažené k těmto oblastem; znalostmi jako specifickou formou vědomostí vládne jedinec a skupiny jedinců) by měly být nějakým způsobem „spoutány“ (ve smyslu formovány určitými strukturami). Vědomosti a znalosti by měly vykazovat takovou podobu (řád), který umožňuje úspěšné jednání všech účastníků aktivit. Mělo by tomu tak být proto, že „moc“ vědomostí a znalostí může být sice racionálně využívána každým jedincem, aby dosahoval svých cílů, avšak výsledkem jednání řady takových jedinců již nemusí být za všech okolností pouze všeobecný prospěch a blaho. Obecným východiskem tohoto textu se tak stávají záležitosti koordinace činností různých aktérů, které jsou založeny na vědomostech a znalostech a kam vstupují i nové technologie (tj. jedná se o organizování činností nositelů vědomostí a znalostí a výsledků těchto aktivit).

Článek je ve svých východiscích skeptický, podobně jako institucionální ekonomie (viz Mlčoch 1996: 5), v přesvědčení, že konkurence atomizovaných jedinců nadaných až neomezenou racionalitou (vědomostmi a znalostmi) vede sama o sobě k „nejlepšímu z možných světů“. Takový předpoklad je nereálný. Každé vědění a tím více znalost je omezená (jak kapacitami našeho mozku, tak i společností a vazbami, ve kterých se nacházíme – vědění a znalosti jsou sociálně determinovány). Proto laureát Nobelovy ceny za ekonomii J. Stiglitz (2003: 23) ukazuje, že bychom měli studovat lidi a ekonomiky takové, jakými jsou, a ne takové, jakými bychom je chtěli mít. Tato výzva je plně v souladu s výzvou jiného laureáta Nobelovy ceny za ekonomii R. Coaseho (1994), kterou pronesl při přebírání této ceny: studujte svět takový jaký je (tj. svět transakčních nákladů). Nečiníme-li tak, nezakořeníme-li jednající aktéry do sítě vztahů a sociálních institucí (do sociálního světa), které ovlivňují jejich vědomosti a znalosti, dostáváme se do nereálných světů nulových transakčních nákladů. V konfrontaci s takovou situací je však v duchu slov J. Stiglitze (2000: 23) neviditelná ruka skutečně neviditelnou, ale „přinejmenším proto, že vůbec neexistuje“. Cílem tohoto textu je tedy ukázat základní sociální determinanty znalostí a vědomostí, které ovlivňují jejich podobu a které mohou ovlivnit i způsob jejich využití, jinými slovy je cílem ukázat propojení znalostí, vědomostí a jejich sociálního kontextu ve formě sociálních sítí. Tak bude možné ukázat, co dává řádnost našim vědomostem a znalostem způsobem, že jsou skutečně využitelné (a ne zneužitelné), protože různí účastníci trhu mají různé (a nedokonalé) informace (tedy i různé

vědomosti a znalosti) a tato informační asymetrie má hluboký dopad na fungování ekonomiky (Stiglitz 2000: 23). Tento text tedy ukáže, jak širší sociální kontext (ne pouze biologicko-psychická kapacita našeho mozku) utváří podobu vědomostí a znalostí, které jsou následně využívány v ekonomických aktivitách.

Protože se jedná o článek v oblasti sociálních věd, není možné plně dodržet požadovanou strukturu textu (cíle a metodika-materiál-výsledky-diskuse-závěr), která má své kořeny v textech pocházejících z věd přírodních. Navíc je velmi obtížné použít nějakou ze zavedených metod z přírodních věd (a právě použité metodě odpovídá i struktura textu). Především lze mít velké pochybnosti o vhodnosti použití kvantitativně orientovaného řízeného experimentu (experimentování s lidmi by bylo spíše důkazem využití /správněji zneužití/ ničím nespoutaného rozumu, o čemž přivedly důkazy různé totalitní režimy).⁴⁶ Co však je možné využít, je přirozený experiment, který není kvantifikovatelné podstaty. Tento experiment nespočívá ve výzkumníkem záměrně prováděných změnách v jenom systému uspořádání a porovnání takto dosažených výsledků se systémem uspořádání, kde k žádným změnám nedošlo. Jedná se o experiment, který využívá určité situace, kdy během vývoje došlo k bifurkaci sledovaných subjektů (ať již vlastním vlivem výzkumníka nebo jiných okolností). Ne vnější zásahy výzkumníka, ale celkový ekonomicko-sociální vývoj přivedly k různosti situací, které umožňují komparaci. Ne tedy rozum vědce, ale celkový sociální kontext nastolují možnost porovnání. Samozřejmě je nutné detailně analyzovat obě srovnávaná uspořádání a nelze do nich vědcem záměrně intervenovat (na druhou stranu se však vědec nějakému stupni intervence do zkoumaných objektů nikdy nevyhne, a proto experimentální povaha této metody není narušena). S východisky v etnometodologii (její kontextualitě), tak jak ji přiblížil H. Grafinkel a H. Sacks (1990), a v heuristickém intervenčním vyšetřování (uznání určitých zásahů do sledovaných objektů), jak bylo rozpracováno Kabelem (1999b), bude pro tento text využito přirozeného experimentu kvalitativního typu (vzhledem k přirozenosti se jedná o specifické unikání situace, které je obtížné kvantifikovat za využití statistiky). Zmíněná metodická východiska tak mají blíže ke kvalitativním přístupům v sociologii (viz Disman 1993) či k historicko-sociálním metodickým přístupům v ekonomii (Swedberg - Granovetter 1992: 3).

K dosažení zmíněného cíle bude proto využito srovnávání dvou zemědělských podniků působících ve stejné oblasti (dokonce ve stejné obci). Ty po roce 1989 mohly nabýt stejné právní formy, avšak jeden byl jako bývalý statek privatizován do akciové společnosti a druhý byl transformován z bývalého JZD do zemědělsko-obchodního družstva a k dalším proměnám jeho právní podoby již nedošlo. Na pozadí tohoto srovnání (a analýzy úlohy vědomostí a znalostí při fungování těchto podniků) bude dále ukázáno, co sociálně determinuje tyto formy informací přítomných ve sledovaných podnicích ve vztahu k jejich získávání a užití ku prospěchu podniků a nakonec i celé komunity.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, vědomosti i znalosti patří jak jedinci, tak celým kolektivům (potažmo i celé společnosti). Znalosti, jako specificky orientovaná forma vědění jsou součástí lidského kapitálu. Ten (Velký sociologický slovník 1996; Lin 2001: 55-56) je zpravidla vztahován k sumě potenciálu produktivity každého lidského jedince a je založený na lidském zdraví, motivaci, talentu, dovednostech a znalostech. Je to ten kapitál, do něhož investujeme, abychom mohli vstoupit na trh práce (znalosti utvářejí naši odbornou kvalifikaci). Avšak, jak analýzou vzdělávání ukazuje P. Bourdieu (1998), to, co se v ekonomizujícím chápání lidského kapitálu (viz např. Becker 1994) považuje za talent či za schopnosti (svobodnou vůli či vlastní zájem aktéra), lze mnohem lépe pochopit jako výsledek

⁴⁶ Na problematiku nemožnosti řízených experimentů v ekonomii (ale lze tvrdit i v dalších sociálních vědách) upozorňuje J. Stiglitz (2003: 23)

kulturní funkce učení některých studentů jejich rodiči, když vyrůstají „ve správné“ rodině, která je „naučí všemu potřebnému“ pro život v dané společnosti. Vzdělávání ve školách tak mnohem více než na samotném jedinci, jeho svobodné vůli a vlastním zájmu, záleží na kulturním kapitálu, který do svého dítěte investovala jeho rodina v podobě vědění o kultuře, v níž vyrůstá. Proto vědomosti a vědění můžeme zařadit pod tzv. kulturní kapitál, který má v sobě dimenzi rodinného původu, jež rovněž ovlivňuje naše šance ve společnosti. V tomto případě se jedná především o zdroje získané sociální identifikací a identitou a recipročním uznáním jinými (což odpovídá teoriím sociálního statusu a sociální role). Spíše než o kvalifikaci zde je o obecné vzdělání a umění pracovat s informacemi, které je dáno různě různým kulturám. Lidský i kulturní kapitály jsou složeny ze zdrojů, které jsou primárně vlastní jedinci (je to bohatství „v jeho hlavě“), jenž s ním může různým způsobem nakládat (v případě lidského kapitálu je zdůrazněna volnost a svoboda v nakládání, v případě lidského kapitálu je zdůrazňována sociální determinace nakládání).

To, co určuje způsob využití lidského/kulturního kapitálu ve společnosti a způsob, jakým se stávají jejím bohatstvím je tzv. sociální kapitál. Ten představuje bohatství našich styků a je založen jak na našem sociálním statusu (kým jsme v sociální hierarchii a jak s těchto hierarchických pozic vstupujeme do vztahů s jinými ve smyslu my vyhledáváme je a oni vyhledávají nás /vzhledem k naší sociální pozici/, což je spojeno s našimi znalostmi a vědomostmi), tak i na množství důvěry ve vztazích mezi lidmi, existujících sociálních normách, formálních a neformálních sociálních sítích, které využíváme při přístupu ke zdrojům, řešení problémů a který utváří sociální kohezi (jak vstupujeme s jinými do vztahů rovnoprávných partnerů, což je opět založeno na našich znalostech a vědomostech). Jedná se o zdroje získané prostřednictvím sociálních sítí a sociálních vztahů (je to bohatství „našich vztahů“). Přítomnost a rozsah sociálního kapitálu (o možnostech jeho měření a detailnějších charakteristikách viz Lošťák 2004) ovlivňuje koordinaci aktivit velkých skupin lidí (kolektivní jednání). Se sociálním kapitálem je například spojováno utváření průmyslových klastrů či formování tzv. síťové ekonomiky (viz Swedberg 2003: 65-69). V tomto článku navíc zatím v hypotetické podobě předpokládáme, že to bude sociální kapitál a sociální síť, které determinují naše vědomosti a znalosti a tak jim dodávají určitý řád a určují způsob jejich využití.

Sociální kapitál se týká (je bohatstvím) jak jedince tak kolektivu (viz Lin 2001, Hudečková, Lošťák 2003; Lin 2001). Znamená to, že z institucionalizovaných sociálních vztahů představujících „zakořeněné“ (embedded) zdroje, může mít zisk jak jedinec v kolektivu, tak i celý kolektiv. Na kolektivní úrovni, která bude pro další text rozhodující z hlediska analyzovaných procesů, představuje sociální kapitál určitou agregaci hodnotných zdrojů (jako jsou sociální vazby) členů, kteří se nacházejí ve vzájemných interakcích prostřednictvím sítě nebo sítí (Lin 2001: 26). Sociální síť můžeme zjednodušeně chápat jako „kanály“ vzájemného ovlivňování (Kabele 1999a: 49). Tyto kanály jsou však různé, protože síť sociálních vztahů pronikají nepravidelně a v různém stupni do různých sektorů ekonomického života (Granovetter 1992: 61-62). Tato různost je dána, mimo jiné, i podobou těchto vazeb v těchto sítích. Mark Granovetter (podle Swedberg 2003: 124-125) ve své analýze sociálních mechanismů, prostřednictvím kterých lidé hledají zaměstnání, rozlišuje tzv. silné vazby, kdy lidé, kteří se důvěrně znají, mají tendenci sdílet stejnou omezenou informaci (a tudíž mohou těžko pomoci jeden druhému nějakou radou či novou informací). Naopak v případě slabých vazeb, kdy se lidé znají spíše díky náhodám, mají lidé přístup k různým znalostem a vědomostem (informacím), což může mnohem více pomoci někomu, kdo zrovna potřebuje zjistit, co neví (proto se někdy mluví o „síle slabých vazeb“). Nejdůležitější místo v tomto případě potom představují tzv. mosty, které umožňují transmissi informací „vznikající na bázi slabých vazeb, tj. lidé, kteří svými vztahy překlenují oddělené světy silných vztahů“ (Kabele 1999a: 69).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Ve zkoumané obci, jak již bylo uvedeno výše, působí 2 zemědělské podniky, které budeme porovnávat z hlediska cílů tohoto textu. Jejich krátkou charakteristiku představuje tabulka č. 1

Tabulka č. 1: Zkrácený popis sledovaných zemědělských podniků ve Filipově

<i>Zemědělské družstvo</i> (pod tímto názvem působí od XI. 1992); 1478 ha (18.5 ha/pracovníka); rostlinná a živočišná výroby, nezemědělské aktivity
<i>Statek, a.s.</i> (pod tímto názvem působí od XI. 1992); 2850 ha (22 ha/pracovníka); rostlinná a živočišná výroba, nezemědělské činnosti; v r. 1999 koupili 4 členové vrcholového managementu podíly od předchozího vlastníka – investiční společnosti

Během výzkumu, prováděného v rámci IVZ *Efektivní integrace českého agrárního sektoru v rámci evropských struktur – předpoklad trvale udržitelného rozvoje* byly mimo jiné zkoumány i záležitosti týkající se dostupnosti (ve smyslu přístupu k) informací (a mezi ně řadíme i znalosti a vědomosti) a nakládání s nimi (ve smyslu jejich užívání). Jestliže představitelé statku i družstva vládli přibližně stejnými znalostmi (ve smyslu odborných poznatků, vázaných na koncept lidského kapitálu), což potvrzovala i relativně podobná vzdělanostní struktura v obou podnicích a ve specializacích pracovníků, nacházeli jsme mezi oběma podniky rozdíly ve znalostech obecných kontextů toto, co se děje. Konkrétně se tedy jednalo o rozdíly ve vědomostech, které jsou vázány na koncept tzv. kulturního kapitálu.

Co se má na mysli? Vzhledem k omezenosti prostoru toho textu bude prezentováno pouze jedno zjištění. V zemědělském družstvu dotazovaní vůbec nevěděli o tom, že v oblasti působí společnost s ručením omezeným složená ze 3 Rakušanů a jejich českého příbuzného, která jedná s vlastníky o odkupu jejich pozemků. Ve statku tuto informaci již dávno měli, a jak nám řekl jeho ředitel: „Už před půl rokem jsme se podle toho zařídili“. Začali intenzivněji jednat s vlastníky o odkupu pozemků, aby předběhli onu s.r.o. a začali též nakupovat jako soukromé osoby státní půdu, kterou pronajali statku, který majetkově ovládají. V družstvu se tuto informaci dověděli až od nás a předseda reagoval slovy: „To je hodně zajímavé, to je vážné, to by nám mohlo způsobit problémy“. Tato situace generovala otázku: jak to, že představitelé jednoho podniku ve stejné obci vládli vědomostmi potřebnými z hlediska další strategie jimi vedeného podniku a jiní jimi nevládli (nemluvíme o specifických odborných znalostech, které byly shodné). Protože již předchozí text naznačil, že vědění (i znalosti) jsou nějakým způsobem sociálně determinovány, a to mimo jiné i sociálním kapitálem, který je spojen se sociálními sítěmi, začali jsme je detailněji v obou podnicích zkoumat. Ukázalo se, že družstvo vzhledem ke své organizační podobě založené na družstevním vlastnictví představuje stále spíše „velkou rodinu“, která je spíše uzavřená do sebe a rotuje kolem pevných a ustálených sítí (chápaných jako Granovetterovy silné vazby) skupiny místních evangelíků, kteří byli i v minulosti výraznými aktéry místního zemědělství. Statek je naopak „společností funkcionálně závislých lidí“, která je výrazně otevřena okolnímu světu a pohybuje se v proměnlivých sociálních vazbách (což odpovídá Granovetterovým slabým vazbám). Je zajímavé, že mezi oběma podniky neexistují nějaké výrazné osoby – mosty. Jimi se stali během výzkumu jeho realizátoři, kteří z hlediska síťové analýzy družstva představovali ony uzlové body sítí, jež mají s tímto podnikem slabé vazby.

ZÁVĚR

Předchozí případ potvrdil sociální determinaci vědění. To, co má vliv na přístup k informacím (především vědomostního charakteru spočívajícího v informacích o širším kontextu aktivit), jsou sociální sítě. Ty formují sociální kapitál na kolektivní úrovni, který je často definován následujícím způsobem: rysy sociální organizace jako jsou důvěra, normy a

sítě, které mohou zlepšit efektivnost fungování společnosti usnadněním koordinovaných jednání (Putnam 1993: 167). Ukázalo se, že pouhý lidský kapitál není dostatečný pro efektivní fungování podniků. To co je důležité, nejsou pouze odborné znalosti, talent či odborné schopnosti, ale i sociální sítě, ve kterých se nacházíme a jejichž prostřednictvím (jsou-li charakterizovány jako tzv. slabé vazby a existuje-li dostatek tzv. mostů) máme přístup k důležitým informacím (především ve smyslu vědomostí). Analyzovaný příklad navíc ukázal, že koncept lidského kapitálu je příliš omezený, aby mohl vysvětlit všechny dovednosti a jím odpovídající znalosti. Proto odlišujeme pojem vědomostí a jejich vazbu na kulturní kapitál. Ten však, na rozdíl od akcentu P. Bourdieu, nemusí být zakládán pouze na výchově v rodině a vzdělání, ale mohou jej následně formovat i další sociální skupiny ve vlastním smyslu slova, jichž je jedinec členem a kde zhodnocuje to, co v rodině a vzděláváním získal.

Analyzovaný příklad nás vrací ke Granovetterovu (1999) konceptu „zakořenění“ (embeddedness), kterým rozvíjí Karla Polanyiho (1999: 30)⁴⁷. Naše jednání (včetně ekonomického) je vždy nějak zakořeněno v nějaké formě sociální struktury. Sociální struktury (včetně sociálních sítí) ovlivňují naše jednání, které je v moderní společnosti postaveno na racionálních volbách tvořených na základě znalostí a vědomostí, jimiž dotyční vládnu a které utvářejí zpětně ony struktury, v nichž jednají. V tomto smyslu máme před sebou dualitu struktur a jednání, kterou se snaží přemostit Giddensova teorie strukturace (Giddens 1984). To, jakými informacemi vládneme (a následně jak jsme schopni je využít) záleží tedy i na typu sociálních sítí (oněch struktur), jichž jsme členy. A protože sociální sítě jsou důležitým předpokladem utváření sociálního kapitálu na úrovni kolektivu, ukazuje se i důležitá úloha sociálního kapitálu při umění získat a využít vědomostí a znalostí. A to, jaké vědomostí máme (např. vědomostí o jiných – viz Putnam 1993: 164-166; 173-174) ovlivňuje i sociální kapitál ve výše uvedeném „kolektivním“ chápání. Samotná strukturace našich aktivit je tedy efektivní a vede k prospěchu všech zúčastněných, je-li založena na sociálním kapitálu. Ten však nemusí být chápán pouze ve smyslu výše uvedené Putnamovy definice jako vázaný na kolektiv, ale i jako bohatství jedince (ve smyslu jeho kontaktů, které v sumě strukturují společnost), jak činí s tímto konceptem P. Bourdieu, což více umožňuje pracovat s konceptem kulturního kapitálu.

LITERATURA

- Bauman, Z. 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Bělohorský, V. 2002. Malý příruční slovník globalizace: deset hesel k porozumění a obraně. *Salon (literární příloha Práva)*. č. 285 (14. září 2002)
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Coase, R. 1994. Institucionální uspořádání výroby (Přednáška u příležitosti udělení Nobelovy ceny, 9. prosince 1991). Pp. 716-724 in Jonáš, J. a kol.: *Oslava ekonomie (přednášky laureátů Nobelovy ceny za ekonomii)*. Praha: Academia.
- Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Garfinkel, H., Sacks, H. 1990. On Formal Structures of Practical Action. Pp.337-366 in *Ethnomethodological Sociology* (edited by Jeff Coulter; bibliography compiled by B.J. Fehr and Jeff Stetson with the assistance of Yoshifumi Mizukawa). Brookfield, Vt.: Edward Elgar Pub.
- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Granovetter, M. 1992: Economic Action and Social Structure: The problem of Embeddedness. Pp. 53-81 in *The Sociology of Economic Life* (edited by Mark Granovetter and Richard Swedberg). Westview Press

⁴⁷ Polanyi ukazuje, že ekonomický život se střetává s celou řadou institucí jiných, než je pouze trh, a ve kterých je lidský život rovněž tak zakořeněn (embedded).

- Kabele, J., 1999a. teoretická východiska zkoumání lokální vlády. Pp. 9-110 in *Filipov II (informatoria katedry sociologie Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze)*. Praha: Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.
- Kabele, J., 1999b. Metodologie intervenčního heuristického vyšetřování. Pp. 113-136 in *Filipov II (informatoria katedry sociologie Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze)*. Praha: Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.
- Hudečková, H. Lošťák, M. 2003. Social Capital in the Change of the Czech Agriculture. *Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika)* 49 (7):301-309.
- Lin, N. 2001. *Social Capital (A theory of Social structure and Action)*. Cambridge University Press
- Mlčoch, L. 1996. *Institucionální ekonomie (učební text pro studenty vysokých škol)*. Praha: Karolinum.
- Putnam R. 1993. *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Ritzer, G. 1997. *Postmodern Social Theory*. The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Stiglitz, J. 2003. Oslava iracionálna. *Ekonom* roč. 47 (č. 51-52): 23
- Swedberg, R., Granovetter, M. 1992. Introduction. Pp. 1-26 in *The Sociology of Economic Life* (edited by Mark Granovetter and Richard Swedberg). Westview Press.
- Swedberg, R. 2003. *Principles of Economic Sociology*. Princeton University Press.
- Velký sociologický slovník*. 1996. Praha: Karolinum

Adresa autora:

PhDr. Michal Lošťák, PhD.
Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129
165 21 Praha 6 – Suchdol
tel. +420 224 382 311
e-mail: lostak@pef.czu.cz